

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

HEGEDÜS ISTVÁN

ÉS

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a **szerkesztőhöz** (lakik a belső-középutcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklámciók pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a **kiadó hivatalba** (csillagútca, 15. sz. a.) küldendők.

A tanító-egyletek reformjához.

(Folytatás)

A nép egyeteme művelésének nehéz munkája, ha első sorban a tanító-egyleteket is illeti, de annak részleteiben való kivitelét a maga ellenőrködése és útasítása mellett egyes tagjaira kell bízni. Ez egyesek, kikkel az egyletek a köz-cél érdekében rendelkezhetnek, ma még csak a tanítók. A tanítóknak azonban ma még nálunk, fájdalommal érezzük, nincs meg az a tekintélyök, mely által az egyes községek szellemi életének egymagukra új irányt adni, — remélnünk lehetne. Ennek folytán nekünk népnevelői törekvésünkben segélyre van szükségünk, s e segítség még a jelen viszonyok közt legfőképen a papság részéről jöhet. Első és fontos teendőnk tehát egyletünk tagjaiul megnyerni a lelkészeket. Szakírodalmunkban ez indítványt nem én vetem fel először. Már a múlt év elején, habár más alakban is, de ez irányban nyilatkozott a „Magyar Tanügy“ egy cikke; nem régiben pedig a szomszéd szilágy megyei tanító-testület már határozattá is emelte a papságnak egyleti tagokká nyeresét. E jelenségek mind az ügy fontosságáról tanúskodnak. A papság valódi hivatása azonos a tanítókéval, s ha e küldetésének hódolva kezét fog a néptanítókkal, tekintélyével s befolyásos állásával győzelemre jutásunkat kétszeresen elő fogja segíteni. Ismerek néhány székelyföldi községet, hol ez ohajtott viszony meg van, és az eredmény az, hogy ezekben a nép jólléte s a pap és tanító tekintélye példányszerű. Tegyük meg tehát a nép-

nevelés érdekében e lépést: szólítsuk fel a népnevelés munkájában való részvételre a lelkész urakat s hassunk oda, hogy a hazai társegyletek is hasonlót tegyenek. Én reméllem, hogy a papság azon része, melynek megnyerése az ügyre nézve nyereség lehet, e felhívásban nem lealacsonyítást, hanem felmagasztalást talál s csatlakozni fog nemes törekvésünkhöz; a néptanító egyletek pedig birni fognak annyira tapintattal, hogy a megnyerteket nem csak megtartani lesznek képesek, hanem az ily tagokkal szemben elfoglalt állásukkal az előbb idegenkedőket is meghódítják.

A papság megnyerése, habár hatalmas támaszunk is lesz népnevelői munkánkban, de tulajdonképpen ez is csak egy magasabb célért történik. E cél az, melyen minden törekvésünk sarkallik, s mely nem lehet egyéb, mint: magát a népet nyerni meg a művelődésnek. De hogy érhetjük el ezt? . . .

Azt szokták mondani: legjobb az egyenes út. Én azonban, úgy hiszem, hogy e tétel csak mint képletes kifejezés állhatja ki a bírálatot. A mi törekvésünkben is az egyenes út aligha biztosan célhoz vezethet. Ha tudományos apparatussal felfegyverkezve akarnánk először is a nép körében hódítást tenni, ez roppant eltévesztett lépés lenne; ez úton minden elérhető eredmény: legfeljebb egy pár bámuló fogása lehet. Nem is lehet az másképp. Mert valamint a természetben nincs ugrás, úgy — rendes körülmények közt — az emberi lélekben sincs; s az egyforma köznapiasságot megszokott lélek csak fokról-fokra emelkedhetik a szellem országa felé.

Kerülő úton kell tehát a népet oda édesgetnünk, a hová mi is — más alakú vezetés mellett ugyan, de csak fokozatosan — emelkedtünk. Először a nép által is közvetlenül hasznosaknak tartott s tartható egyletek alakításával kell őt körünkbe vonnunk. Tűzoltó egyletek, közösi magtárak alakítása oly kísérletekül szolgálnak, melyek — itt hasznosságuktól eltekintve — aligha cserben hagynák számításunkat. Ezzel meg lenne téve az első lépés a társulás, a közös cél érdekében való közeledésre. Innen célunk felé még egy lépés lenne mértékletességi egyletek alakítása. Az ennek alapjául szolgáló eszme megértetése s tapintatos gyakorlati kivitele mellett nem képzelek olyan községet, hol kisebb-nagyobb számú tagokat ez irányban is toborzani ne lehetne. A kocsmai mételyező időtöltéstől ez úton elvontakat azonban, ha állandólag meg akarjuk menteni, ezt csak úgy tehetjük, ha az így szabaddá lett idejökben hasznosan és érdeklőleg lefoglaljuk. De még ez a pont sem az, hol a tudományok népszerűsítését megkezdhethetők. Ennél még kézzelfoghatóbb hasznút kell alkalmaznunk, már csak azon számításból is, hogy egy nemesebb iránynak ne csak a legjobbakat, de még inkább a társadalmi általános javulást akadályozni törekvőkből is minél nagyobb kontingenst hódíthassunk meg. Ide tehát leginkább beillenek a házi-ipar meghonosítása. Midőn pedig az egyesületi szellem enynyire haladt, akkor aztán következhetnék váltogatva amazzal a népszerű tudományos oktatás.

A házi iparnak a helyi viszonyok által ki mutatott egy pár ága meghonosításának minden községben én oly nagy fontosságot tulajdonítok, a nép anyagi, szellemi és erkölcsi kedvezőbb irányú fejlődésére, mekkorát tán semminek sem. Igen melegen ajánlom tehát ez ügy érdemleges megfontolását egyletünk, s általában a hazai társ-egyleteknek. Hazai kormányunk már tettleg megmutatta, hogy népünk művelődése szíven fekszik; egy újabb kísérlet tevésére tehát, különösen ha egyetemlegesen kérjük, aligha nem lesz megnyerhető, — anynyival is inkább, mert ez nem kerül tetemesebb áldozatba. E kérdés napirendre hozása s annak gyakorlati kivitele a néptanító-egyleteket illeti.

A nép szellemi életének átalakítására célzó

itt elmodott nézeteimet szükségesnek tartom egy pár megjegyzéssel közelebből is felvilágosítani, nehogy félreértés folytán maga az ügy ejtessék el. A közlött főközatos megkedveltetését a társulás eszméjének a nép körében s ebből kifolyólag a községek szellemének oly irányt adni, hogy az legközvetlenebb terrenumunkon, a kisdedek nevelésében ha segítőleg tán nem is, de legalább akadályozólag ne hasson, — ezen intézkedések megtevését, mondom — nem kizárólag a tanítóknak akarom én bízni. Oly óriási munka ez, melyre sem physicali ideje, sem ereje nem lenne a tanítóknak. Éppen ezért hangsúlyoztam a papság közreműködésének megnyerését. De még ennek sikerülte sem mondja azt, hogy kérdéses célunk valószínűsítését ne terejlük a lehetőleg társadalmi útra, sőt ellenkezőleg e törekvésünk valószínűsítésének meg kell az egyes községek minden jóra való, értelmesebb tagját nyerni. De kezdeményezni, vezérő intéző szerepet vinni, valakinek kell. Ha ezen égető kérdés elől, mely napjainkban egyre fenyegetőbb alakot kezd öltetni, mindannyiszor annak fedezete mögött, hogy a nép egyetemének művelése a társadalom ressortjába tartozik, menekülni kívánunk: ez a társadalom, mely alatt sokan oly sokat, sokan meg éppen semmit sem értenek, nem fog a mi érdekeinkkel, félek, törődni, s ott fogunk állani a jövőben is, a hol állunk ma is, és a hol álltunk már régen. De éppen a dolgok ily állásával nem szabad a tanító-egyleteknek megelégedniök, hanem, ha a mondottak szükségességéről meggyőződünk, kezdeményezőleg kell fellépünk, s a megindult társadalmi mozgalomra vezérőleg, intézőleg hatnunk. Ez e kérdésben feladata, ennyit s tehát nagy részben csak közvetett a teendője e téren a tanítóknak s a tanító-egyleteknek.

Kiss Sándor.

(Befejezése a jövő számban.)

A gyermek-bálok.

(Befejezés.)

Idétleneknek és helyteleneknek, sőt következményeikben károsoknak és veszélyeseknek tartjuk e mulatságokat mindenek előtt azért, mert ezek s az ilyfélék által von-

szoljuk és kergetjük ki leginkább gyermekeinket az ő egyszerű és ártatlan örömeik boldog világából. Hiszen arra a gyermekre, a kit már 3—5, vagy akár 10—14 éves korában is nyilvános bálba visznek s ott éppen szerepeltetnek is, már nem áll — s a természet rendje szerint nem is állhat többé — a költő szava: „Szép ez az élet a gyermeki korban, míg nagy örömeire oly kicsi tárgy kell!“ Annak, ha leány, már nem ad többé örömet, vagy legalább nem okozza többé a régi, telyes örömet a tarkabarka buba-rongy, vagy az egyszerű bábú, hanem maga csinál magából, vagy csináltat mással mesterkelt és felicomázott bábót.

Nem! Mert, hej, jól elleste ő, hogy a mielőtt és a mikor bálba vitték, menyinyit varrtak, vagy varattak rá; hányszor próbáltatták fel fényes, vagy legalább is „csicsós“ új ruháját; hogy fodritották fel százszor össze-viszsaesókölt, gyönyörű fürteit; hogy húztak picit kezeire vakító fehérségű kesztyűt; hogy adtak kezébe vagy tűztek mellé drága „bonquet“-t vagy virágcsokrot; hogy tanították pukkerlit csinálni, nyájasan mosolyogni, büszkén lépdelni, cifra szöveget mondani, kimért ütem szerint tova-lebbenni, táncolni; s végre hogy ügyeltek, a mikor felültették az elejébe robogott kocsiba, vagy a mikor — célhoz érve — kivették belőle, hogy nehogy összerücskölje új ruháit s fel ne zavarja hullámzó fürteit, — szóval: hogy adták értésére, hogy most ő is olyan, mint a nagyok, tehát nekie is úgy kell magát viselnie, mint a nagyoknak azok!

S mind ezek után ki fogja kivenni lelkéből különösen azt a benyomást, a mit akkor érzett, a mikor belépett abba a vakító fényes világított táncterembe, a melybe egykor az édes anya — még 17—19 éves korában is — talán epedő vágygyal ugyan, de mégis bizonyos szent borzadályal lépett be először?!

Oh, bizony, nem ismeri az az emberi lelket, a ki azt hiszi, hogy ez addig soha sem látott s még megálmolni sem mert „új világ“ képeit akár a legközelebbi álom, vagy következő napok egyhangú folyása is könnyen kiveri a gyermek fejéből, lelkéből, s nem hagy bennök egyéb emléket s más nyomot, mint hogy ő is felöltözött egyszer bohókásan, vagy táncolt egyet keserves, jó kedvében — „az árvák javára“!

Nem veri ki biz' azt többé soha senki és semmi egészen és nyomtalanul!

És ha — nem: mi lesz ennek a következése? . . .

Kezdetben, kivált egy-egy kisebbség, látszólag esekélység. Talán csak annyit, hogy a második vagy a harmadik napon a bál után már nem lel oly nagy örömet abban, ha az „eltűnt bokorkules“-ot megkeresheti s oda viheti az édes anyjának, vagy ha mellette port törölgethet s a helyükből kimozgatott székeket rendbe rakhatja, — szóval, ha egyben másban végezheti a „házi segítség“-nek könnyű, de azért eddig rá nézve mégis elég érdekes szerepét. Majd aztán a bubáját nem találja többé elég

szépnek s egyre kinozza az anyját: „ugyan, mamám, öltöztessük fel már ezt is úgy, mint engem öltöztettedél volt fel a bárra!“ S végre kitör ajkán egy sohajtás, s jó utánna a második, a harmadik és a többi, hogy: „én istenem, milyen szép is volt az a bál! Mondjad csak, anyám: mikor viszesz el újra abba? Bezzeg: most nem leszek ám oly ügyetlen; tudom már én is a „manier“-t!“ . . .

És csakugyan — tudja! Hiszen jobban ügyel már hajlongásaira, járására; gyakrabban nézegeti magát a tükörben; udvariasabb beszédében, modorában, s bátrabban néz még a nagyok szemébe is! . . . Hanem azért a „kis gavallérok“-nak is marad egy-egy bájos pillantása azokból, a melyeket még a bárra és a bálban tanult; sőt már velők is egészen más hangon s más dolgokról fecseg. Hogy ne, hisz még cseng fülében a báli intés: „Leánykám, ne légy olyan szemérmes, olyan félénk; lásd már félnek is tőled az úrfiak!“

Imé: néhány vonásban az első gyermekből legközvetlenebb hatása egy kis leányra! A kép többi részét t. olvasóink magukra is könnyen kiegészíthetik, kivált ha nem feledték el még annak a jelenetnek a leírását, a melyet a „Magyar Polgár“ oly találóan örökített meg. S hogy az „úrfiak“-kal sincs különben a dolog, azt is mindenki könnyen elgondolhatja, a ki tudja, hogy napjainkban az alig 8—9 éves fiúcska — kivált ha városi — többet hall, többet lát, többet ért, többet tud, sőt talán már többet is élt, mint csak néhány évvel ezelőtt akár a 14—15 éves ifjú.

De éppen azért, mert többet tudnak s hamarabb élnek, kérdelem: kellett-é s kell-é még több alkalom arra, hogy még többet tudjanak s még rohamosabban éljenek?..

Ha kellett és kell, ne csodálkozzunk s annál kevésbé panaszkodjunk azon, hogy egyre öregesznek gyermekeink s hogy a mire élnie kellene tudnia — már kiélt, már blazirt fiatalságunk.

A panasz és csodálkozás helyett inkább gondoljuk meg s vegyük a lelkünkre, hogy a természetben a leggyorsabb fejlődés közben sincs ugrás, s az emberi élet gépezete is annál könnyebben kopik el s annál hamarabb jár le, minél rohamosabban indítják meg s minél korábban húzzák fel.

S ezzel fordíthatnák is egyet unalmas bőjti prédikációm döcögős szekere rudján, ha nem zugna még most is a fülemben sok „modern anyá“-nak az az aggodalma, a mit a kérdés ezen oldalára bál előtt és bál után nem egytől hallottam, — az t. i. „De hát azt akarja-é az úr, hogy gyermekeink, s különösen még leánygyermekeink is, éppen oly esetlenek, idétlének és bonfordiak legyenek majd nagy korukban az első bálban, mint a milyenek voltunk mi, a mikor 17—19 éves korunkban legerősebben vittek nyilvános bálba szüleink? Pedig, ha ideje korán nem szoktatjuk, bizonyosan olyanok lesznek s jó ideig olyanok is maradnak, s így nem mehetnek előbbre e vi-

lágban, a mely anynyit ad a külsőre, a modorra, a mánirra!"

Hallották e t. olvasóim e rettenetes aggodalmat?...

Nó, ha igen, hát kérem: állapotjunk meg egy kíséreltet mellett, mert nem éppen csak megmosolygásra való. Nem; sőt a nóta vége nagyon is szomorú. Szomorú, mert hiven tükrözi vissza társadalmunknak azt a majdnem általános irányát, törekvését, a mely szerint a fősúlyt még a nevelésben is a külsőre, a látszatra, a modorra igyekszik fektetni. A modern anya fél, nehogy felcseperedő leánya is éppen olyan bátortalan, bamba, féltékeny, sőt talán szemérmes is legyen majd az első bálban, mint a milyen ő volt a maga virágában; minden áron abban jár tehát, hogy minél előbb kitágítsa, lerontsa, sőt visszaállíthatatlanul szétörje azokat a korlátokat, melyeket maga a természet font jól érző, s az értelem hiányát is sokban pótolni tudó ösztönökből egy-egy ártatlan lélek körül, s az ő oltalmára. Gondol is ő ilyenkor azzal, hogy ezek lerontásával éppen attól a támaszától, attól az oltalmától fosztja meg ifjú, gyenge, tapasztalatlan s éppen ezért bátortalan, féltékeny, de mégis jó úton járó leányát, a mely egykor a leghatalmasabban védte őt is minden sértő érintéstől, minden nemtelen támadástól?! Dehogy gondol! Hiszen még azt is elfelejté, hogy az első bálja emléket ő maga is azért őrizte meg oly hiven, mert 17 évig várt reá s még akkor is egész váratlanul tárhatott fel az előtte egy mesés, új világot.

Nó, bezzeg: nem tár fel majd semmi újat a leánya előtt, a ki már maga sem lesz új senki előtt, a mikor mint kinőtt, nagy leány először megy bálba! Mit is tárna s miért is lenne? . . . Hiszen látta ő azt már mind, s őt is látták az ott levők közül elegenden, és pedig csaknem ilyen díszben, már 3 vagy 5 éves korától fogva.

S látni is fogják, ha telik az apja erszényéből, még számos évek során! . . . De talán sohasem látják olyanra, a milyennek az édes anyját látták volt. Az pirúlva, szemlesütve, s ha lehetett, az anyja köntösébe fogantodva, de mégis tántorgó léptekkel lépett be először oda, a hol egyszerre anynyi férfiszem lövelte feléje sugarait; de ő, a ki már 3 éves korától fogva tanulja és ismeri az „étiquette“-t, a „bon ton“-t, a „manier“-t, magasra emelt fővel s méltóságos léptekkel törtet elő, s mégis csak az — azal tudja észrevétni megjelenését, hogy a hódolati adó behajtása végett egész kihívó merészséggel hordozza meg szeméit a legújabb divat szerint készült s 100 vagy 200 frtos, új ruháját bámuló férfiakon.

S fessem-e tovább is a különbséget? . . . Elmondjam-e, hogy ki mulatott jobban, ki táncolt többet s ki érezte magát boldogabbnak az első bálban s még egy nevelés nélkül is ki talált hamarabb férjet? . . . Nem; ezt azon bállátogató mamákra bízom, a kik nálamnál jóval élesebb, de talán keservesebb szemekkel is láthatják és ismerhetik fel a ma és a múlt közötti különbséget. —

Hadd elmélkedjenek ők rajta s azon, hogy hogyan és kiknek kellene megváltozniók!

De a míg ők elmélkednek, mi térjünk vissza még egy percre a nagyok báljából a kicsinyekébe. Nincs is mért nagyon sietnünk; nem késünk el: még éjfélkor is ott leljük őket! Ott, a hol minden van egyéb, csak a nincs, a mi a gyermekeknek leginkább kell, nincs még csak egy mákszemnyi jó levegő se. Nó, de ezt csak a mi kritikus orrunk érzi. Az övök pornál s a lámpák és lárvák gözénél nem érez egyebet.

— De hallo, hogy attól is hogyan köhécselnek? — szólít meg egy vidéki ismerősöm.

— Se baj! Legalább itt kiköhögik, ha valami inficiáló anyagot hagyott volna a torkukban a diphteritis.

— Miféle diphteritis? Talán az, a melylyel a „Kelet“ „medicinae doktorai“ ijesztgették a közönséget?

— Nem; hanem az, a melyik csak alig 2 - 3 héttel ez előtt hagyta el városunkat.

— És ti most táncoltatjátok, e borzasztó hőségben s e válogatott közönséggel zsúfolt teremben, gyermekeiteket?

— Mit tehetünk róla, ha most éheztek rá az árvák!

— Mondjad inkább, hogy a mamák.

— Barátom, azt már mondjad te: én már is igen sokat mondtam!

Váradi Károly.

A hunyadmegyei eloláhosodott magyarságról.*)

A megdöbbentő tényt, melyről Kussuth, hazánk nagy fia, is azt mondja, hogy „foenomenalis abnormitas“ s mely mindaddig, míg nemzeti érzületből folyó áldozatkészséggel meg nem változtatjuk, mélyen megszégyenítő szemrehányást képez a magyar társadalomra nézve, ismeri bizonyynyal az „Ellenőr“ közönsége is. De engedje meg a szerkesztő úr, hogy ez ügy érdekében bővebben is szólhassunk e szomorú tényről. A hunyadmegyei eloláhosodott magyarság ügyét értem.

Az idők viszontagságos befolyása következtében Hunyadmegye területén közel 15,000 főnyi magyarság oláhosodott el, — elfelejtette édes anyja nyelvét s vetközött ki eredeti nemzetiségéből. Meszsze vezetne sorban előadni történelmileg az okokat, melyek befolytak az itteni ma-

*) Kötelességünknek ismertük e hazafias irányú s egyszersmind közmívelődési, fontos mozgalomra lapunk útján is felhívni a t közönség figyelmét, s ezért e cikket, mely számadatokkal illusztrálja nemzetünk egyik első rangú létkérdését, teljes szövegében vetjük át az „Ellenőr“-ből. Reméljük, hogy rövid időn mi is gyűjtethetünk néhány forrást a dévai reáltanoda segélyalapjára.

gyarság elnemzetietlenedésére. De ez már nem is birna semmi praktikus jelentőséggel. Elég a szomorú tény, hogy a magyarság eloláhosodott. Nem az a feladat, kutatni az elkoresosodás okait, hanem az, hogy minden erőből segítsük visszaterelni a nemzettesthez, honnan elszakadt, e néptöredéket. „Pusztulunk, veszünk“ . . . s mi ezt a pusztulást ezután is tétlen szemléljük!? Oly kevesen vagyunk, hogy sirjából kellene föltámasztani a magyart, — s mi mégis azzal az ázsiai közönynyel, azzal a megbocsaíthatatlan fatalismussal nézzük, mint málik el a nemzettest? Példátlánul áll a nemzetek történelmében és életében az eset. Van-e nemzet a földön, mely magát így elhagyná gyáván, érzéketlenül, mint a magyar!

Szívet megrázó jelenség, látni, mint beszél Hunyadmegyében az intelligens magyar ember saját vérével, a református magyar pap saját hűveivel oláhul, mert a magyar nép nem érti már a magyar szót. És ez nem Oláhországban, nem Moldvában, nem Bukovinában, hanem itthon szemeink előtt, a magyar haza területén történik így és van így!

A ki belenézi hazánk statisztikájába, látni fogja, hogy Hunyadmegyében a magyar elem elenyésző kisebbségben lévén a felette nagyszámú oláh lakosság között, el kell koresosodnia. Az egyházi iskola elhagyatott, nyomorult állapotban volt mindég. Nemzetiségünket tehát meg nem óvhatta a pusztulástól. Bár eddig is sokaknak fájt ez a szegyenletes állapot, most már, hogy Zarándmegye s Szászvárosszék is Hunyadhoz csatoltattak mintegy 80,000 főnyi oláhsággal, minek következtében ezen elem felszaporodott, mintegy harmadfélszázezerre, mindenjóravaló magyart át kell, hogy hasson a gondolat, miszerint azt a maroknyi Magyarországot, de mely összes létszámunkhoz képest mégis jelentékeny, okvetlenül meg kell mentenünk.

Ti erdélyi mágnások, kik Kolozsvárt 48 óráig egy húzamban tudtok bálozni, vigadni, tombolni, van-e még szívetekben egy kis érzés fajtok iránt!? Ti közel fél milliónyi székelyek, „Atilla unokái“, nem pezseg föl véretek, mikor hírért halljátok, hogy Hunyadban mintegy 15,000 főnyi magyarság pusztul el, mely részben székely földről szakadt oda!? És ti magyarok ott a nagy Magyarországon, azon áldott megyékben, hol még a madár is magyarul beszél, nem tudjátok elképzelni, mi az a nemzeti pusztulás!? Mindnyájatoknak összesen, nem fájt-e ez!? Mindnyájatokat nem érdekelne a nemzeti pusztulás? Közömbös dolog-e ez rátok nézve, mely csak arra érdemes, hogy vállalat vonjunk neki?

Az nem lehet . . . Ha magyar társadalom kellő támogatás nélkül hagyná ezt az ügyet, megérdemelné, hogy isten sújtó keze nehezdedjék reá.

De hogyan tegyünk valamit azon magyarságért? Nevezett megye területén vannak már jól szervezett községi és állami népiskolák. Volt Hunyadmegyében az 1875/6 tanévben 34 magyar nyelvű iskola. Jellegre nézve

állami 12; községi 6; róm. kath. 5; ev. ref. 8; társulati 3. Ezekbe járt összesen 2278 növendék, a kik közül magyarnak vallotta magát 1002; más nemzetiségűnek 1276.

Ezen kívül 17 más nyelvű népiskolában tanítottatott rendszeresen a magyar nyelv a nélkül, hogy valaki által az illető iskolák erre kényszerítve lettek volna.

Ezen adatok az illető tanfelügyelőnek a közigazgatási bizottságban tett jelentéséből vannak merítve. Ez iskolák tehát meg fogják tenni a magokét, a mit csak tehetnek. De nem szabad feledni, hogy itt népiskolákról van szó — s ha nem teszük lehetővé a növendékeknek hogy a népiskolákon túl is folytathassák tanulmányukat; ha a népiskolákból ismét visszaszállnak az életbe, az egész iskoláztatás nem lesz egyéb egy sisiphusi munkánál, mert a növendékek ismét visszaszállnak a nagy oláh néptengerbe. És célt így nem érünk. De segíthet a bajon a dévai reáliskolai segélyző egyesület, mely azon szent feladatot tűzte maga elébe, hogy a megyei szegény sorsú tanulóknak az által tegye lehetővé a tovább tanulást, hogy ruhával, élelemmel, lakással és tanszerekkel látja el őket — a mennyire csak a segélytöke engedi.

Ez az egyesület tehát, mely ott helyszínén van hivatalva kifejteni áldásos működését, az említett iskolákkal öszszevágólag, combinative működik. És már most gondolja el bárki, hogy ha sikerülne ezen segélyegyesület számára országos adakozásokból pár év alatt egy megfelelő segélytöket öszszegyűjteni, mily megbecsülhetetlen pénzeredményt lenne képes felmutatni az idők folyamában a nemzeti megmentés terén!

A sajtóban és társadalomban mintegy hat hét óta egy igen jóra való nemzeties mozgalom indult meg ez irányban. Az „Ellenőr“ is vett róla koronként tudomást. Köszönettel tartozunk érte. E mozgalom, mely a magyar társadalom figyelmét felhívta egy nemzeti sajtó sebre, a a mondott idő alatt azt eredményezte, hogy a nevezett segélyegyesület alaptökéjét több mint 1000 frttal gyarapította. (A hírlapok közül gyűjtött a „Hon“, 500, az „Igazmondó“ 32, az aradi „Alföld“ 200, a „Debreceni Ellenőr“ 10—12 frtot, s az ország különböző részeiből direct a segélyegyesületnek küldetett 350 frt. Mikor a mozgalom megindult, állott a segélyegyesület alaptökéje 1400 frtból, mely kizárólag hunyadmegyei adakozásokból gyűlt be. Most tehát 2400 frtra megy a töke.) Ha így vagy esetleg még jobban fognak folyni az adakozások, egy pár év alatt tekintélyes alaptökéje lesz az egyesületnek. Epen ezért az ügy érdekében arra kérem az igen tisztelt szerkesztő urat, sziveskedjék felhívni olvasóközönségének figyelmét ezen ügyre.

Ezen országban, hol minden jó viszhangra talál, tán a mi szavunk sem vész el meddön, megértetlenül.

Alpestesi.

T Á R C A

GYÖNGÉDSÉG és TEKINTÉLY.

III.

- Mi következtetést vonsz le ezekből?
- Azt, hogy ha jó az elv, a következményei már szükségképpen sem lehetnek rosszak!
- Hogyan? Mered-e tagadni, mint valami képzelt dolgot, az előadtam túlhajtásokat?
- Nem, sőt a magam tapasztalataival egyezőknek tartom.
- De nem itéled-e el, mint borzasztó következsüeket?
- Elitélem bizony éppen úgy, mint te.
- No's aztán? . . .
- Nos hát kimondom, hogy ha ilyen erkölcsök származnak ilyen törvényekből, nem az következik ebből, hogy e törvények nem képeznek jótéteményt, hanem hogy olyan jótétemény eszközei s képviselői, melylyel visszaélünk.
- Nem értelek . . .
- Mindjárt megértesz. Igen, igazod van! Mi arra vagyunk utalva, hogy gyermekeink szeme előtt éljünk, s így gyermekeink tanúink, vallatóink, bíránk, ha úgy akarod. De távol attól, hogy ebben az atyai tekintély felforgatását látnám, én éppen jólétét és megújódását szemlélem ezekben. Bizonyára, könnyebb volt hajdan atyának lenni, mint mai napság; bizonyára a családot az olypmi istenek módjára felleg megöl kormányozni, abból csak némely fontosabb pillanatokban lépni ki, a mindenhatóság teljes készletével és a mindenkit megremegető arkifejezések előre betanult méltóságával; közbe nem avatkozni, csak a döntő percben, mint deus ex machina: ezek alkották együtt egy korlátlan hatalmú apa szerepét, mely könnyebb, kényelmesebb volt a mai apák nehéz szerepénél. Ma alkotmányos apák vagyunk, még pedig azon súlyosbító körülménnyel, hogy nincsenek felelős miniszterei. Minden tettünket, minden szavunkat meglátolják, mint valami budget-tételeket; szobánk bármelyik szegletében felütik a szöszéket, melyről fenszóval vagy csak úgy suttymban kérdőre vonnak és elmozdíthatlanságunk nem biztosít sem az ellenőrzés, sem a szemrehányások, sem a bevádoltatás ellen! Megvallom, hogy ilyen fenhatóságot felette nehéz gyakorolni; de hogy e szerep kevésbbé lenne szép, kevésbbé egyeznék meg isten céljaival, kevésbbé

bé felelne meg az apa szent jellegének: ezt tagadom bá tározottan! Ha, a mint magam hiszem, valamely hivatal szentsége azon kötelmek körével áll arányban, melyeket ránk ró és azon erényekkel, melyeket tőlünk megkíván; ha isten az emberekért kedveli, és ha az embernek önmagáért kell kedvelnie a nehéz és keskeny mesgyéket, mert ezek mennek a hegynek s ezek vezetnek emelkedettebb irányba: hogyan lehetne állítani, hogy az újabbkori apai tekintély a régihez képest alább szállt? Az egyik föltételezi az apánál az erényt, a másik azt csak parancsolja és minden önbírálat vagy viszonyosságra való tekintet nélkül hiszi, hogy rá is vezet arra azzal, hogy parancsolja. Nem látod-e át mily hathatós és üdvös dolog rejlik ez egyetlen egy mondatban: gyermekeink bíránk?! Minő fék a rosszaság ellen! Minő sarkantyú a jóra! Az ember foghatja még pártját saját hibáinak, ha azok csak önmagunknak ártanak; de hogyan nyugodjunk bele a rosza, midőn azt hisszük, hogy példánk által az anynyira kedves lények lelkét megronthatjuk s gyöngédségét tönkre tehetjük? Milyen hasznos tanúk ez ártatlan arcok, melyeket alszomorítana, elhalványítana minden ajkadról ellebbent beszéd, minden szived által elárult kárhözatos cselekvény! Tehát nem csak a törvények változását, hanem sokkal inkább az erkölcsök átalakulását kell áldanunk, ezt kell bámúlnunk.

Hidd el, barátom, ha az apa belenő ezen apai hivatása termékeny gyakorlatába; ha a helyett, hogy címénél fogva legyen szent, az lesz erényénél fogva; ha azon tiszteletet, melyet gyakran csak azért költött fel maga iránt, mert nem ismerték, kívánja magának éppen az által, hogy megismerik: akkor tekintélye anynyival kevésbbé lesz megrendíthető, mivel az az igazságon és többé nem a látszaton alapúlva nem félhet semmit, sem az idő ellenőrzésétől, sem a későbbi szomorú fölfedezésektől. A régiéket azt mondották: „Major e longinquo reverentia: a távossal nő a tisztelet;“ én megfordítom ez elvet és az újabbkori családra alkalmazva azt mondom: Major e proximo reverentia! — hadd fokozódjék a tisztelet a közeledés által!

— Szép elmélet; de azért nekem is van ellene döntő érvem. Nemde: szerinted az atyák arra vannak kárhözattatva, hogy hibátlanok legyenek azért, hogy megőrizhessék apai tekintélyöket? De így, a te elved szerint, a gyermekek tisztelete, az a tisztelet, melyet te magad a család aladjának nevezél, mire alapítatik? — egy agyrémre: az apák tökéletességére.

— Én azt mondom tökélyesbülésökre és nem tökéletes voltára. Az apák nincsenek arra kárhözattatva, hogy tökéletesek, hanem hogy jobbak legyenek.

— Hej; de ki e tökélyesbülésnek, e javulásnak a bírása? Kétségen kívül — a gyermekek! Így tehát a család ítélőszéke mindég föl lesz állítva; csak hogy arról az apa száll le, hogy helyébe ülhessenek vagy is inkább helyébe mászhassanak a gyermekek, a kik maguk lesznek ezután az állandó bírák.

— De végre is, folytatám kissé türelmetlenül, megtudjuk-e gátolni, hogy az ne legyen, a mi van. Nemde tény, kétségbevonhatatlan tény; hogy életünk a gyermekkel közös? Tény-e: az apák tökélytelensége? Tény-e a gyermekek kémkedő tekintete? Ha az: a helyett, hogy hiábavaló panaszkodásokkal vagy meddő gúnyolódással emészd magad, fogadd el mindezt őszintén, bátran és zsákmányolj ki belőle anynyi hasznot, a mennyit csak tudsz. Bizony többre mérszsz ezzel, mint ha únott-únatlan felidézgeted egy örökre letűnt kor képét, egy oly korét, melyet nem is ismersz teljében. Nem; te azt nem ismered teljében! Sokat beszélünk a múlt erkölceiről a régi időben létezett gyermeki tiszteletről; de ha azon kor hitelt érdemlő tanúsága után ítélünk, nem nyújthatunk róla többé oly tiszta eszményképet. Bizonyára az újabb vigjátékot nem lehet vádolni álszeméremmel, és naponta látjuk, hogy a mai közönség a legvakmerőbb személyeket kedveli és tapsolja meg, csak legyen tehetség a korfestőben, legyen igazság a rajzban. De kísérténé csak meg a mai drámaírók közül a legbátrabb is azt, a mit Molière Regnard és Dancourt több mint tizszer is tevének s állítana csak élénk oly fiúkat, a kik apjukat megveretik, mint *Les Fourberies de Scapin*ban; kik gúnyolódva ültetik le, mint *Don Juan*ban; kik csúfot üznek átkozódásaiból, mint a *Fösvényben*; kik nevetnek könnyenhivőségükön, mint a *Hazugban*; s kik kijátsozják őket, mint a *Játékosban* — kísértse csak ezt meg s tapasztalni fogja, hogy az egész közönség mint kel föl méltatlankodva, mint füttyöli ki, mint sújtja megvetésével a szentségtörőt, ki megtámadni merészelé az apai fenséget!

— Az erkölcsök története nem egészen a vigjátékokban van megírva. Miért tűnik hát föl előttünk a múlt oly dicsfényben?

— A múlt csak azért látszik oly szépnek, mert múlt! Az az: mert benne nem szenvedünk. Távol vannak tőlünk az egykori család bajai és bűnei. Nem halljuk többé a fájdalom kiáltásait, nem látjuk többé az áldozatokat, a szabadjára hagyott nevelést, a-tettetett tiszteletet, előttünk csak a patriarchalis család fenséges és költői képe lebeg oly alakban, milyenek a képzelődés álmodja. Így áll előttünk az atya, ki félig a bíró, félig a király alakját ölti magára; a nő, ki alárendelt állapotában tiszteletteljes és kissé félnék hódolatot árul el, s végre a gyermekek, a kik hallgatagon és meghajoltan, a kor és nem hierarchikus fokozata szerint, csoportosúlnak a család fejének fejedelmi széke köré. Kétségen kívül szép kép, de élettelen és képzelt kép, melynél a valóság beleveszett az eszménységbe. Mai napság ellenkezőleg az eszményi oldal

vész el a valóságba. Napról-napra, óráról-órára olyan családi életet élve, milyent az újabb kor teremtett számunkra; ennek minden akadályába bele ütközve, minden viszássága miatt szenvedve; némely gyermekeknek sértő bizalmasságán megbotránkozva, fontoskodó hiúságuk által bántva, nem egy apának gyengeségén boszankodva: nem látjuk, nem láthatjuk a mai család elvének sem fensőségét, sem mind azt a jót, a melyet e már is előidézett. Utazókhöz vagyunk hasonlók, kik fölfelé hágnak sötét hegy-szorosokon, göröngyös, fárasztó hegyháton keresztül, tiszta fényben ragyogó tető felé.

Ők sem látják a tetőt, ők is csak az utat látják; s ha észreveszik is, hogy fölfelé mennek, azt csak tagjaik fáradságáról, homlokuk csorgó verejtékéről veszik észre. De azért mégis törnek föl, fel a verőfény felé! Igen, igen, barátom, mi is oda tartunk!

— Ki biztosít téged erről?

— Egy szó.

— És mi az?

— Azon szó, mely az újabb család zászlajára van írva: a gyöngédség.

— Gyöngédség?! A mi ostorunk! Mindnyájunk közös baja!

— Ragadd ki magad egy pillanatra személyes fájdalom hatása alól! Mindenek előtt fordítsd el szemedet a társadalom fényűzés és léhaság által megrontott légkörétől, mert ez nem a valódi társadalom képét tükrözi vissza. Gondolatodban hatolj be azon családok beléletébe, melyekben kezdődni szokott a haladás; pillants csak be az úgynevezett „társaság“-tól elkülönözt családok, hivatalnokok, ügyvédek, gyárosok, tudósok, tanárok, művészek, munkások családjaiba, beléletébe: és látni fogod mindazt a jót, mit már a gyöngédség eddigelé is eredményezett. Látni fogod hány családapa lesz maga a gyermeke tanítója vagy az ő tanítója segítsége. Látni fogod hány családanya működik közre fiai tanulmányainál. Ismerek családanyát, ki titokban görögül tanul, hogy segítse fiát a tanulásban. Látni fogod, hány szüle csinál magának munkakört az apaságból! Vagy ha ez neked semmi, vesd el mind ezen példákat, mint kivételeseket és halld meg a gyöngédség dicséretét olyannak ajkáról, kit nem cáfolhatsz meg! Hallgasd meg fájdalma kitörését a tekintély elve egyik legfélelmetesebb, leghiresebb képviselőjének, Montluc tábornoknak.

— Nos mint nyikozott?

— Montlucnak volt egy fia; a kivel szemben ő — az atya — hogy jobban fentartsa azt a tekintélyt, melyet Montaigne tisztességesnek nevezett, soha a szeretet egy jelét sem mutatta irányában, soha meg sem ölelé! E fiatal ember huszanöt éves korában elesett egy csetepatéban. E hirre az apa ajkáról e keserű szemrehányások lebbentek el.

„E szegény fiú, mondá, nem látott tőlem egyebet, redőkbe vont és megvetést kifejező homloknál; azt a hitet vitte a sírba, hogy nem tudtam érdeme szerint szeretni. Ki számára őriztem meg azon rendkívül mély szeretet fölfedezését, melyet iránta érezek? Nem neki kell vala éreznie minden örömét, minden belőle folyó kötelezettséget. Korlátozám, gyöttrém magam, hogy megtartsam azt az üres álcát, és ezáltal vesztém el a vele való együttlétnék és az ő szeretetének gyönyörét; mert csak nagyon hideg ragaszkodással viseltethetett irántam, kinél csak durva, kényúri bánásmódban részesült!“

Minő súlyos kárhóztató ítélet ez a régi család felett!

Az egyszerű, jó természet jogainak milyen ékesszó-ló visszszakvetelése minden társadalmi hazugság ellen! Ime, ez maga a feladat sarkpontja. Kell-e vagy nem arcunkra álarcot öltetünk, korlátozunk, gyötörünk magunkat, hogy el ne árúljuk magunkat gyermekeink előtt?..

— Nem, ezerszer nem! Ez túlzás volna!

Hegedűs István.

(Folytatjuk.)

VEGYESEK.

Hajoljunk meg tisztelettel a férfitól, a kiről szívünk teljes örömeből zeng dicséretünk! — A magyar nemzet mivelődés ügyének áldozatkész bajnoka

gróf Kún Kocsárd,

a szászvárosi ev. ref. tanoda érdemekben meg-
őszült főgondnoka, a gondozása alá bizott tanin-
tézet javára tett számtalan áldozataira egy nagy-
szerű alapítvánnyal tette fel a koronát. A múlt
február 10-én 50,000, mond ötvenezer forint ér-
tékű urbéri kötvényt adott az intézet pénztárába
oly feltétellel, hogy annak kamataiból építtessék
fel a már tervbe vett osztály-épület, azután pe-
dig tőkésíttessék mindaddig, míg oly öszszegre
nővi ki magát, hogy az intézet többi jövedelmei-
hez csatolatván, elégséges lesz, egy, a kor ki-
válnalmainak megfelelő teljes gymnasium fenntartására. Addig is, míg az urbéri kötvények szelvényei esedékesek lennének, az építkezés megkezdhetése végett, 1000 forint készpénzt előlegezett az intézetnek.

Ez aztán a hivatását értő, érző magyar mágnás! Tartsa meg az ég a nemes grófot soká e

hazának, a melyet örök hálára kötelezett e kor-
szakokra kiható tettével s tettének nemes példájával. Te pedig, nemzetünk geniussa, ihlesd és rázd meg e példa varázserejével minden magyar szívét, hogy a nagy mellé sorakozzanak még számosan a nagyok közül, s hogy a legkisebbek is érezzék, hogy az ő méltó követésével ők is lehetnek nagyok!

— A nép- és iskolai könyvtárak gyarapítása s terjesztése érdekében a közoktatási miniszter úr ő nagymélt. buzditó felhívást s illetőleg közrendeletet intézett volt a múlt január vége felé az egyházi hatóságokhoz és a tanfelügyelőkhez. A mint örömmel értesülénk, sok egyházi hatóság már is egész buzgalommal karolta fel ez ügyet. Bizony szégyen is lenne, ha a „jövő miniszter“-ének ez üdvös szavai csak elhangzó szó maradnának a pusztában!

— **Tantestületünk** könyvtárának gyarapítására még a múlt egyleti év folytán a következő becses adományokat vettük: a czeplédvidéki tanító-egylet saját pénztárából utalványozott 3 frtot s a tagjai között eszközölt gyűjtés e. adományeként 3 fr. 40 krt, öszszesen 6 frt 40 krt küldött be. Ezen kívül Mokus Károly czeplédi tanító úr a „Tép Kertésze“ című lap két évi folyamát és Toth József szintén czeplédi tanító úr 1 kötet könyvet adományozott. Továbbá ugyancsak egyleti könyvtárunk részére a vértessalji tanító-egylettől 10 frtot vettünk. Fogadják e nemes adakozók, tantestületünk hálás köszönetének őszinte kifejezését. Elyttal kérjük szives elnézésüket, hogy ez adományokat lapunk útján nyilvánosan nyugtázzni, mindez ideig elmulasztottuk.*) Kolozsvárt, 1877 február 12-én.

Rieger Imre.

a kolozsmezei tantestület volt könyvtárnoka.

— **Nyilvános nyugtatványok.** (Folytatás.) E lap 1877-ki folyamára előfizettek:

a) egész évre 3, frttal.:

86. Az országos kisedővő egyesület, Budapesten. 87. Az állami felső népiskola, Bánff-Hunyadon. 88. Gagy Sámuel áll. felső népisk. igazgató, Bánff-Hunyadon. 89. A községi fiú iskola, Kézdi-Vásárhelyt. 90. A polgári fitanoda igazgatósága, Csongrádon. 91. Olasz Károly, városi tanácsos, helyt.

b) az I. félre 1 frt 50 krjával:

92. Farkas Teréz, tanítónő, Kidében. 93. A róm, kath. tanító-testület, Homonnán. 94. Dr. Bartók István, pol. isk. tanár, helyt. 95. Haymann Pál, Vajda-Hunyadon. 96. Zsigmond Gizella k. a., tanítónő, Brassóban. 97. Az állami elemi népiskola, Vizaknán. 98. Gál Sándor, állami isk. tanító, Kidében. 99. Stak Vilmos, igazgató tanár, Naszód-Rodnán. 100. Benkő János, tanító, Seps-Szt.-Györgyön. 101. Bárány Dora k. a., tanítónő, Szamos-Újvárt. 102. Az ev. ref. tanító-képezde, N.-Enyeden. 103. A községi leányiskola, Zágonyban. 104. Nyárádi Lajos, tornatanár, helyt. 105. Dávid Lotti k. a., képezdei növendék, helyt. 106. Bartalics Ilonka k. a., képezdei növendék, helyt. (Folytatása a jövő számban.)

Kolozsvárt, 1877 márc. 1-én.

Propper Ferenoz.

a kolozsmezei tanító-testület pénztárnoka.

*) A múlt számból tér szúke miatt maradt ki. A szerk.

Felelős szerkesztő: **VÁRADI KÁROLY.**